

Kemal
Pařazâde
Kırk Hadis
şerhi

Âşık Çelebi
Tercümesi

Sadeleştirme
Tahkik, Tahric ve Ta'lik
M. Selim Orhanzade

İstanbul - 2023

İÇİNDEKİLER

Giriş Bölümü / 7

Eserin Genel Özellikleri	11
Eser Üzerine Yaptığımız Çalışmalar	13
Şeyhülislâm Kemalpaşazâde	17
Âşık Çelebi	41
Sokullu Mehmed Paşa (Âşık Çelebi'nin Eserini İthaf Ettiği Zat)	56

Kırk Hadis Şerhi / 59

Mukaddime	61
1. Hadis-i Şerîf: Önce Selam Sonra Kelam.....	79
2. Hadis-i Şerîf: Hutbe Esnasında Selam ve Konuşma yapılmaz	87
3. Hadis-i Şerîf: Sabah Namazının En Faziletli Vakti.....	93
4. Hadis-i Şerîf: Secde Yerindeki Taşları Düzeltmek.....	97
5. Hadis-i Şerîf: Ramazanın Orucu Farz, Teravihi Sünnettir. .	101
6. Hadis-i Şerîf: Sünnete İttiba ve Şefaath.....	107
7. Hadis-i Şerîf: Günah İki Kısımdır	113
8. Hadis-i Şerîf: Sefer ve Oruç.....	121
9. Hadis-i Şerîf: Orucu Bozmayan Üç Şey	123
10. Hadis-i Şerîf: Kurbanlık Hayvanın İyi Olması.....	129
11. Hadis-i Şerîf: En Faziletli Hac	135
12. Hadis-i Şerîf: Uyarıcı, Geçerli Mazeret Sahibidir.....	137
13. Hadis-i Şerîf: Din ve Devletin Yasakları.....	141

14. Hadis-i Şerif: Sabahın Bereketi.....	145
15. Hadis-i Şerif: Komutanda Bulunması Gereken İki Vasıf.	151
16. Hadis-i Şerif: Kolaylaştırmak Zorlaştırmamak	155
17. Hadis-i Şerif: Kabirden İbret Almak.....	159
18. Hadis-i Şerif: İstiğase ve İstimdâd	163
19. Hadis-i Şerif: Kabirleri Kireçlemek	173
20. Hadis-i Şerif: Köyde Oturmak	179
21. Hadis-i Şerif: Evlatlarımız Ciğerpârelerimizdir	183
22. Hadis-i Şerif: Bulûğ Çağından Sonra Yetimlik Yoktur.	191
23. Hadis-i Şerif: Küçük Yaşta İlim Öğrenmek	195
24. Hadis-i Şerif: Yaşlılıkta Günah İşlemek	199
25. Hadis-i Şerif: Mercimeğin Kıymeti	201
26. Hadis-i Şerif: Her Derdin Devasını Aramak Lazımdır	205
27. Hadis-i Şerif: Sebze ve Meyvenin Satış Zamanı	209
28. Hadis-i Şerif: İnek Sütü İçmenin Tavsiye Edilmesi	215
29. Hadis-i Şerif: Her Hastalığın Başı	225
30. Hadis-i Şerif: Sabah ve Akşam Yemeklerinin Faydası	229
31. Hadis-i Şerif: Karantinanın Önemi.....	233
32. Hadis-i Şerif: Tedbir ve Takdir.....	237
33. Hadis-i Şerif: Sadaka ve Sılai Rahmin Faydası.....	243
34. Hadis-i Şerif: Komşuya Eziyet Etmenin Sonucu.....	247
35. Hadis-i Şerif: Önce Komşu Sonra Ev, Önce Refik Sonra Yol	251
36. Hadis-i Şerif: İyilik ve Güzel Komşuluğun Faydası	255
37. Hadis-i Şerif: Mü'minin Ahlâkı Kolaylıktır.....	259
38. Hadis-i Şerif: Mü'min Kötü Sözlü ve Bedduacı Olmaz.....	263
39. Hadis-i Şerif: Çalgı Aletlerini Kırmak, Domuzu Öldürmek	267
40. Hadis-i Şerif: Satranç ve Tavla vb. Oynamak	271
(Hâtime).....	275
Kaynakça	277
Fihrist.....	293

GİRİŞ

Bismillahirrahmanirahim

Hamd âlemlerin rabbi olan Allah Teâlâ'ya, salât ve selâm Efendimizin, ehl-i beytinin, ashabının, tâbiînin, Ehl-i sünnet ulemânın ve onların izinden giden bütün müminlerin üzerine olsun. Âmin!

Varoluşun gayesini ve insanın bu var oluş içindeki yerini tayin eden üç temel ilke vardır; din, dil ve tarih... Büyüklerimiz insana şahsiyet, istikamet ve ideal kazandıran bu üç temel unsurdur derlerdi. Din dünyaya geliş gayemizi, dil kimliğimizi, tarih de şuurumuzu oluşturur. İşte bu üç sâiki temel alan Osmanlı'nın en büyük ilim, fikir ve devlet adamlarından merhum Şeyhülislâm Kemalpaşazâde'nin *Kitâbü'l-Erbâiniyyat* yani dört adet kırk hadisinin (ilk ikisi tamamlanmış, diğer ikisi ise tamamlanamamıştır) birincisinin tercümesine niyetlendik. Araştırmalarımızda gördük ki nesrin büyük ustası, şair merhum Âşık Çelebi, Şeyhülislâm Kemalpaşazâde'nin bu güzide eserinin ilk iki kırk hadisini ihtisâr ederek güzel bir kırk hadis tercümesi yapmış. Biz de âsâr-ı bakâyâya hizmet etmek maksadıyla bu tercümeyi sadeleştirmeye başladık. Fakat önümüze birtakım zorluklar çıktı. Şöyle ki:

Şeyhülislâm Kemalpaşazâde merhum seçmiş olduğu hadis metinleri için; genellikle hadis kitapları dışındaki

eserleri, özellikle de fıkıh ve edebiyat türünde olanları kaynak gösteriyordu. Bu ise bizim alışık olmadığımız bir usuldü.

Yine merhum Şeyhülslâm Kemalpaşazâde hadis şerhlerinde öyle derin ilmî bir bakış sergiliyordu ki tâbiri câizse bütün ilimleri ve özellikle de Hanefî fıkının kendisine kadar akıp gelen okyanusunu cem ediyor, muvâfık gördüğünü damıtıyor ve yazıyordu. Ne yazık ki Hanefî fıkına ait eserlerin çoğunun matbu olmaması, tahkik çalışmalarının yeni yeni başlamış olması, vb. meseleler, çalışmamızı bazen hakikaten zorlaştıran sebeplerden biri oldu.

Eserin tercümesi üzerinde Mütercim Mehmed Nattâi yazıyordu. Araştırmalarımız neticesinde bu zatın Âşık Çelebi olduğunu tespit ettik. Böyle bir ilim denizinin eserini, kadılık yapacak kadar büyük bir ilim sahibi ve devrinde bile nesri ve nazmı ile meşhur olan merhum Âşık Çelebi gibi bir zat tercüme etmişti. Artık acimizi itiraf etmenin vakti gelmişti. Öyle ki Âşık Çelebi'nin edebî hünerlerini sergilediği mukaddimeyi sadeleştirmeye çalışırken bazen bir saatte ancak dört satır gidebildiğimiz, bazen de yarım sayfa çalışıp bıraktığımız oldu. Birisini övüp göklere çıkarttığında lisanıyla bir kuğu gibi süzülüp göklere uzanırken; biz sadeleştirenler onun ardında kullandığı kelimeler sicimine bağlanmış ve sadece sürüklenebilen bir serçeye dönüştük. Lisanın bu boyuttaki ufkî irtifâsı biz sadeleştirenleri bazen aşırı şekilde yordu. Fakat kendimize şöyle dedik: Biz bu büyük zatların talebesi olamazsak; ne dinî bilgimiz, ne dilimiz, ne de şuurumuz gelişebilecek! İşte bizi teşvik eden de cümle bu oldu.

Bütün bu hoş ve çetin zorlukları göze alarak sadeleştirmeye başladık ve biiznillah bitirdik. Allah Teâlâ'dan

sa'yimizi meşkur etmesini ve makbul bir amel-i sâlih olarak kabul etmesini niyaz ederiz. Sa'y u gayret bizden tevfik ve inâyet Allah Zü'l-Celâl'den!

ESERİN GENEL ÖZELLİKLERİ

a- Müellifin Metninin Temel Özellikleri

1- Eser bir fıkıh âliminin genellikle fıkıh ve edebiyat eserlerinden hadisleri cem edip şerh etmesiyle oluşmuştur. Bu nedenle biz eseri “Fıkhî hadislerle fıkıh ve ahlâk” kitabı olarak değerlendirdik.

2- Eserde mânasının sıhhati zâhir olup senede ihtiyaç duymayan hadisler nakledilmiştir. Eserin en dikkat çeken tarafı da bu olsa gerektir. Eser üzerine çalışma yapan Türk ve Arap araştırmacılarının da belirttiği gibi bu durum eserde hadis ulemâsına göre zayıf hatta mevzû rivayetlerin bulunmasına sebep olmuştur.

Merhum Kemalpaşazâde'nin genelde ilim, özelde ise fıkıh, lisan, edebiyat ve ahlâk-vaaz alanında yazılmış kitaplarda geçen hadisleri cem ettiği ve bu eserlerdeki hadislerin de zayıf hatta az da olsa uydurma olanlarını mânen tashih ve takviye etmeye çalıştığı görülmektedir. Bu çabanın yani direk hadislerin senedlerini cerh ve ta'dil etmek yerine bir aslının olup olmadığının tespiti üzerinde durmak, Osmanlı medeniyet ufkunun muhteşem güneşi olan Kemalpaşazâde'nin ilmî irtifasının apaçık belgesi olduğu gibi, kendisinin bütüncül bir medeniyet fikrine sahip olduğunu da ortaya koymaktadır. Zira mâlumdur ki genelde bir sistem veya (özelde) bir medeniyet hakkında parça parça fikir sahibi olan biri bütün hakkında hüküm veremez yahut verse de bu genellikle isabetli olmaz. Bütüne

hakim olamayanın kendisi nâkis olunca, ne yazık ki önünde yürüdüğü toplumu nâçar bırakacağı da zahirdir.

3- Her hadisin genel olarak fikhî yönü açıklanmış, daha sonra ihtiyaç görüldüğü yerde ihtilâfa girilmiştir.

4- Nakledilen fikhî görüşler içerisinde müellif kendi tercih ettiği fetvayı, tercih sebebini belirterek beyan etmiştir. Nâdiren de olsa mezhep dışında tercih ettiği fetvayı belirtmiştir.

5- Bazen bazı hadislerde zikredilen lafızların mânası ve mâna farklılıklarını açıklanmıştır.

6- Aynı şekilde bazı hadislerin şerhinde ahlâkî boyut da zikredilmiştir.

b- Mütercim Tercümesinin Özellikleri

1- Mütercim tercümesinin mukaddimesinde seyyidliğinin şeceresini zikrederek beyan etmiştir.

2- Mütercim hadisilmine aiticâzetnamesini desilsilesiyle birlikte zikrederek bu işe ehil olduğunu göstermiştir.

3- Âşık Çelebi eseri tercüme ederken muhtemelen Türk okuyucuya faydası olmayacağı gerekçesiyle Arap grameri vb. ilgili konuları tercüme etmemiştir.

4- Mütercim her hadisin şerhinin nihayetine hadisin şiir şeklinde tercümesini vermiştir.

5- Mütercim bir iki yerde metinde takdim tehir yapmış tercümede genel olarak metne sâdik kalmıştır.

6- Mütercim bir iki yerde tercümenin dışında müellif merhumun maksadının anlaşılması için izahlar da eklemiştir.

ESER ÜZERİNE YAPTIĞIMIZ ÇALIŞMALAR

1- Arapça metnin müellif hattının tespiti. Eserin müellif hattının tahkik ve ta'liki Mâhir Edîb Habbûş tarafından yapılmış ve Dâru'l-Lübâb Yayınevi tarafından basılmıştı. Biz de Arapça metin hususunda bu matbu nüshayı esas aldık.

2- Osmanlıca tercümenin mahtut ve matbu metinlerinin tahkik ettik.

Burada genel olarak şu nüshaları esas aldık; **a-** Çelebi Abdullah Efendi 51/1. **b-** Esad Efendi 338. **c-** Esad Efendi 3792. **d-** M. Hilmi Fehmi 232. **e-** 1316'da matbu Cemal Efendi. Çok az da olsa **f-** Aslan Kaynaradağ 36.

3- Osmanlıca tercüme edilmiş metnin Arapça aslı ile mukabele ettik.

4- Osmanlıca tercümeyi iki kez baştan sona sadeleştirdik.

5- Tercümenin mahtut ve matbu nüshalarının tahkikini ve sadeleştirdiğimiz metinle mukabelesini yaptık. Eserin metnini mukabele ve tahkik ederken; mânaya tesiri olmayan ve müstensih hatası olduğu âşikâr olan kelimeleri dipnotta belirtmedik. Mânada farklılık doğuracak veya cümle yapısında değişikliğe yol açabilecek farklılıkları ve noksanlıkları belirttik.

6- Mütercim, eserin mütercimi bölümüne ismini "Mehmed Nattâî" olarak yazmıştır. Araştırmalarımızda bu zatın Âşık Çelebi olduğunu tespit ettik ve bugün için meşhur olan Âşık Çelebi ismini mütercim kısmına yazdık.

7- Giriş kısmına müellif Kemalpaşazâde'nin hayatı, mütercim Âşık Çelebi'nin hayatı ve tercümenin ithaf edildiği Sokullu Mehmed Paşa'nın hayatını ilave ettik.

8- Eseri sadeleştirmeden önce yaptığımız araştırmada eserin yayın alanında sadeleştirmesinin bulunmadığını gördük. Biz sadeleştirmeyi bitirdik ve üzerine tahkik, tahrîc ve ta'lik çalışması yapmak için müsait olacağımız zamana kadar eseri beklemeye aldık. Uzun bir aradan sonra eser hakkında tekrar araştırma yaptığımızda, Bünyamin Akdağ tarafından eserin Osmanlıca metninin transkript edildiğini ve yüksek lisans tezi olarak hazırlandığını gördük. Yine Dr. Kahraman Bulgurcu tarafından da Kemalpaşazâde'nin hadisçiliği üzerine bir çalışma yapıldığını gördük. Eser üzerine tahkik, ta'lik ve tahrîc çalışmalarını bitirdikten sonra da Doç. Dr. Muhammed Bayraktutar'ın Kemalpaşazâde'nin bütün hadislerini Arapça aslından tercüme ettiğini gördük.

Biz genelde Kemalpaşazâde'nin kırk hadis çalışmalarını özelde ise Âşık Çelebi'nin kırk hadis tercümesi üzerine sadeleştirme çalışması yaptığımız için öncelikle Mâhir Edîb Habbûş'un tahkîkini ve bu üç çalışmayı dikkate aldık. Gayemiz Âşık Çelebi'nin oluşturduğu metni sadeleştirerek bugüne taşımak olduğu için usul ve üslûp bakımından bu çalışmalardan farklı yaklaşımlar sergiledik.

9- Son olarak Şeyhülislâm Kemalpaşazâde hazretlerinin hayatı hakkındaki mâlûmat; 28 Şubat döneminde karanlık odakların menfur saldırısı sonucu 17 Mayıs 1998 tarihinde İsmailağa Camii'nde şehid edilen Hızır Ali Muradoğlu (k.s.) Hocaefendinin, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap-Fars filolojisi bölümünü bitirme çalışması olarak hazırladığı; *Şeyhülislâm Kemalpaşazâde, Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Risale fi Beyâni Ahvâlez-Zamâir* isimli eserinin giriş

kısmı ihtisâr edilerek alınmıştır. Bu eseri yayına hazırlayan muhterem Furkan Akman hocamıza ve eseri yayınlayan Kökler Yayınevi'ne bizi kırmayıp nezaket gösterdikleri için husûsan teşekkür ederiz.

10- Eserde ismi geçen âlimlerin ve eserlerinin kısaca tanıtımını yaptık. Kitap ve eser tanıtımı hususunda öncelikli olarak ülkemizde meşhur olduğu için *Diyanet İslam Ansiklopedisi*'ni temel aldık. Az da olsa farklı çalışmaları tercih ettiğimiz oldu. Farklı kaynakları dipnotlarda belirttik.

12- Hadislerin önce hangi eserden alındığı belirtilmişse o eserde yerinin tespiti yaptık.

13- Daha sonra hadis eserlerine müracaat ederek hadislerin tahrîcini yaptık. Sahih hadisler için genellikle sıhhatini belirten bir açıklama yazmadık.

14- Kaynakları zayıf görülen hadisler için tashih çalışması yaptık.

15- Metinde kullanılan ıstılahları açıkladık.

16- Kapalı kaldığını düşündüğümüz bazı meseleleri açıklamaya çalıştık.

17- Yine günümüzde dinî, ilmî veya fikrî yönden dikkatimizi çeken bazı meselelere de dikkat çektik.

Eserin hazırlanma aşaması aralıklarla dört yıl kadar sürdü. Nihayetinde elinizde mevcut olan bu eser gün yüzüne çıkabildi. Gölge daima aslından kâsırdır. Bizler bu büyük zatların talebesi olmayı yani bir nevi gölge olmayı göze alarak bu yola girdik. Hata ve kusurlarımızı baştan itiraf ederek elinizdeki bu güzide eserin gün yüzüne çıkarılmasına gayret ettik. Eserde görülen eksiklikler, hatalar tarafımıza bildirilirse, bu bizleri sevindirir.

Allah Teâlâ eserini çalıştığımız bu iki zata rahmet eylesin ve bizlerden razı eylesin! Eserden istifade etmeyi bütün müminlere nasip eylesin!

Çalışmak bizden muvaffakiyet Allah Teâlâ'dandır.

ŞEYHÜLİSLÂM KEMALPAŞAZÂDE (H. 873-940)

Şeyhülislâm Kemalpaşazâde hazretlerinin ismi Ahmed olup lakabı Şemseddin'dir. Fatih Sultan Mehmed Han döneminin devlet adamlarından Kemal Paşa'nın torunu olması sebebiyle, dedesine nisbetle Şeyhülislâm Kemalpaşazâde ismiyle meşhur olmuştur. Babası Süleyman Bey, İstanbul'un fethinde bulunarak Kâinâtın Efendisi'nin övgüsüne mazhar olmuş bahtiyar gazilerden ve Sultan II. Bayezid'in sancak beylerindedir. Muhtereme vâlideleri de zamanın önde gelen ulemâsından olan Küpeliolu Mehmed Muhyiddin Efendi'nin kızıdır.¹

3 Zilkade 873 (15 Mayıs 1469) tarihinde bazı kaynaklarda Tokat'ta, bazılarında ise Edirne'de doğduğu kaydedilmektedir.²

Çocukluk yıllarında hafızlığını ikmâle diptemeleğini aldıktan sonra, gençliğinin ilk demlerinde babası ve dedesi gibi askerlik mesleğini tercih etmiş ve sipahi olarak Sultan II. Bayezid'in düzenlediği bazı seferlere iştirâk etmiştir. Sadrazam Çandarlı Halil Paşa'nın meclisinde yaşadığı bir hâdisle dolayısıyla ilmiyeye geçmiştir. Taşkoprizâde'nin nakline göre, Evrenoszâde Ahmed Bey gibi ünlü akıncı beylerinin de bulunduğu meclise gelen müderris Molla Lütfi, bu namı emirlerin bulunduğu yerde onlardan daha yüksek bir mevkiye oturmuş ve bu hareketinden men de

¹ Hızır Ali Muradoğlu, *Şeyhülislâm Kemalpaşazâde, Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Risâle fi Beyân Ahvâl ez-Zamâir*, s.75 (Kökler Yayınları, 2019)

² Hızır Ali Muradoğlu, a.g.e, s.75; Şerafettin Turan, Kemalpaşazâde md. *DİA*, c.25, s.238

Kemal
Pařazâde

Kırk Hadis
Şerhi

Âşık Çelebi
Tercümesi

[ÂŞIK ÇELEBİ'NİN MUKADDİMESİ]⁶⁵

Mahmûd (övuilen) ve Hamîd (çokça hamd edilen) olan Allah noksan sıfatlardan münezzehtir. Âlemin memdûhu (övuücü) ve Âdemoğlunun Ahmed'i sallallahu aleyhi ve sellem Allah Teâlâ'yı senâsı esnâsında:

“*Seni hakıyla senâ edemem! Sen Kendini senâ ettiğın gibisin!*”⁶⁶ ifadesi ile (bu hususta) özür beyan eyledi.

Hamd; bir illete (sebebe mecbur) olmaksızın mevcûdun (varlığın) Mûcidi ve ihsanları çok yüce olan Allah'a aittir. Âlemin îcâdına, Hazreti Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'i sebep kıldı.⁶⁷ Dîn-i Muhammedî'yi dinlerin en hayırlısı, ümmetini ümmetlerin en hayırlısı ve kitabını kelimanın en hayırlısı yaptı.

⁶⁵ İstanbul Üniversitesi nüshasında “Yetemennâ Bi'smihî Sübhânehû, Bismillâhirrahmânirrahîm, Hadisü'l-Erbain Li-Kemalpaşazâde ve Şerhuhû Âşık (Çelebi)” ibaresi bulunmaktadır.

⁶⁶ Müslim, Salât 222, No: 486, 1/352; Tirmizî, Deavât 75, No: 3493, 5/524; Nesâî, Tahâret 120, No: 169, 1/102.

⁶⁷ Şu hadis-i şeriflere işaret vardır: “*Muhammed olmasaydı seni yaratmazdım.*” Diğer bir rivayette: “*Cenneti ve cehennemi yaratmazdım.*” Hâkim, *el-Müstedrek*, Tevârihul-Mütekaddimîn, No: 4727-4728. 2/614. Bu hadisler sened bakımından zayıf bulunmuştur. Fakat bazı âlimler ve ârifler tarafından mânasının sıhhati kabul edilmiştir. Mânasını tashih eden bir makale için bakınız: Dr. Sa'dullah Ahmed Arif, *Levlâke Hadisinin Sıhhati Hakkındaki Soruya Cevap*, <https://saadarif.com/portal/?p=24726>.

Birinci

hadîs-i şerîf

السَّلَامُ قَبْلَ الْكَلَامِ

“Selam kelâmdan öncedir!”¹²¹

¹²¹ Tirmizî, İsti'zân 11, No: 2699; Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, No:2059, 4/48; İbnü'l-A'râbi, *el-Mu'cem*, No: 1059, 2/543; Kuzâî, *Müsnedü's-Şihâb*, No:34, 1/56; İbn Hacer el-Askalânî, *et-Telhîsu'l-Habîr*, No:1835, 4/252'de bu hadisin iki tariki vardır, bu tarîk Tirmizî'nin de ifadesiyle münkerdir. İbn Adıyy, *el-Kâmil*, 5/291'de bulunan İbn Ömer tariki için ise “*Lâ be'se bih'tir*” yani itibâr edilebilir, dedi. İtibâr kelimesi, hadis terimi olarak ferd veya garîb olduğu düşünölen bir hadisin başka bir isnadla rivayet edilip edilmediğinin araştırılmasıdır. İtibâr, hadislerin delil olarak kullanılması veya bir hükmü desteklemesi açısından önem taşımaktadır. Bu işlem genellikle, rivayetleri tek başına delil sayılmayan zayıf râvîlerin hadislerini takviye amacıyla yapılır. Bu hadisin kaynağını az önce belirttiğimiz İbn Adıyy'deki sened desteklemektedir. Yine mânayı birebir destekleyen müellifin birkaç satır sonra zikrettiği âyet-i kerîme de vardır. Bu da hadisi zayıflık derecesinden hasen derecesine yükseltir. Hasen hadis ile amel ise çok yaygın bir uygulamadır.

Merfû¹²² hadislerdendir. *Sahîh-i Tirmizî*'de¹²³ zikredilmiştir. Râvîsi Câbir b. Abdullah el-Ensârî¹²⁴ (r.a.)'tır.

¹²² Özellikle Hazreti Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e isnad edilen söz, fiil ve takrîrlerden –ister munkatı isnadla rivayet edilmiş olsun, ister muttasıl isnadla rivayet edilmiş olsun– bütün hadislere merfû denir. Talat Koçyiğit, *Hadis İstilahları*, 1/217

¹²³ İmam Tirmizî (r.h.)'in (v. 279) *Kütüb-i Sitte*'ye dâhil olan eseri. *Sünen-i Tirmizî*'nin temel özellikleri: İmam Tirmizî “Kimin evinde bu kitap bulunursa orada sanki konuşmakta olan Peygamber var demektir.” demiştir. Kitabındaki bütün (ahkâma ait) hadislerle amel edildiğine işaret etmiştir. *Tirmizî*'nin şârihlerinden İbnü'l-A'râbî (v. 543/1164); *Sünen*'de on dört ilim olduğuna işaret etmiş ve maddeler halinde onları şöyle zikretmiştir: Tirmizî, hadisleri tasnif etmiş, rivayetleri senedleriyle beraber vermiş, sahîh ve zayıf hadisleri belirtmiş, farklı tarîkleri zikretmiş, râvîler hakkında cerh veya ta'dîl bildiren açıklamalarda bulunmuş, künyeleri veya meşhur olmayan isimlerle zikredilen râvîlerin isimlerini beyan etmiş; sadece ismi bilinenlerin künyelerini de zikretmiş, hadisleri Hazreti Peygamber'e sallallahu aleyhi ve sellem ulaştırarak muttasıl bir şekilde aktarmış, bazen de mevkûf olarak sahâbî sözlerini zikretmiştir. Kendisiyle amel edilen veya amel edilmeyip terkedilen rivayetleri belirtmiştir. Rivayetlerden çıkarılan hükümler hakkında âlimlerin bu hükümleri kabulü veya reddi açısından aralarındaki ihtilaflara değinmiştir. Rivayetlerin yorumlanmasındaki ihtilafları da zikretmiştir. Zikredilen özelliklerin her biri hadis alanında başlı başına bir ilimdir. (Selim Yılmaz, *Sünen-i Tirmizî'de Hadis İstilahları ve Tirmizî'nin Hadisleri Değerlendirme Usûlü*, Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa 2015.)

¹²⁴ Ebû Abdullah Câbir b. Abdullah b. Amr b. Harâm el-Ensârî. 607'de Medine'de dünyaya geldi. İkinci Akabe biatına katılan heyetin en küçüklerinden olan Câbir b. Abdullah, Resûl-i Ekrem sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte on dokuz gazveye katılmıştır. Hicrî 78 yılında Medine'de vefat etmiştir. 97 sene

el-Hidâye sahibi¹²⁵ *et-Tecnîs ve'l-Mezîd*¹²⁶ adlı kitabında yazar ki: “Bir kimse başka bir kimsenin kapısına gelse, içeri girmezden evvel izin talep etmelidir, ondan sonra girip selam vermelidir. Zira Hak Teâlâ kelâmında şöyle buyurur:

﴿لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا
عَلَى أَهْلِهَا﴾

yaşadığı için muammerûndan (uzun ömür süren sahâbilerden) ve (çok hadis rivayet eden sahabilerden) müksirûndan biri olan Câbir b. Abdullah 1540 hadis rivayeti bulunmaktadır.

¹²⁵ Ebû'l-Hasen Burhânüddîn Ali b. Ebî Bekr b. Abdî'l-Celîl el-Ferğânî el-Merginânî (v. 593.). Ebû Hafs ez-Zenderâmasî, Ömer en-Nesefî, Sadrüşşehîd, Ziyâeddîn el-Bendenîcî, Osman b. Ali el-Bikendî, Kıvâmüddîn el-Buhârî gibi hocalardan okudu. Başta fıkıh olmak üzere hadis, tefsîr, Arap dili ve edebiyatı alanlarındaki bilgisiyile tanındı. Taşköprizâde, onu ashâb-ı tercihten sayarken, Leknevî mezhepte müctehid kabul eder. Merginânî'nin öğrencileri arasında oğulları Celâlüddîn Muhammed ve Nizâmeddîn Ömer yanında Şemsüleimme el-Kerderî, Celâlüddin el-Üsrüşenî ve *Ta'limü'l-Müteallim* müellifi Zernûcî gibi âlimler bulunmaktadır. 14 Zilhicce 593'te (28 Ekim 1197) vefat eden Merginânî Semerkand'da defnedildi. *Bidâyetü'l-Mübtedî*, *el-Hidâye*, *Muhtârâtü'n-Nevâzil*, *et-Tecnîs ve'l-Mezîd fi'l-Fetâvâ* meşhur eserleridir.

¹²⁶ Bu kitap üstte ismi geçen *Hidâye* sahibinin fıkıha dâir bir başka eseridir. Eser, konular arasına dağılmış bir çok fikhî hükümleri cem etmesi, Hanefî mezhebinin önemli kaynaklarından olması, hükümleri delillerine nispet etmekte sağlam bir üslûba sahip olması ve ulemânın (r.aleyhim) ona ihtimam göstermesiyle öne çıkmaktadır. Daha geniş bilgi için bakınız: Merginânî, *Kitâbü't-Tecnîs ve'l-Mezîd li-Sâhibi'l-Hidâye*, Tahkîk, Tahrîc ve Tâlik: Dr. Muhammed Emin Mekkî, Câmîatü İslâmâbâd, 1/9. İdâretü'l-Kur'ân ve Ulûmü'l-İslâmiyye, h. 1424.

«Kendi evinizden başka bir eve girmek isteğinizde; kendinizi tanıtıp izin almadan (isti'nâs etmeden) ve selam vermeden girmeyiniz!»¹²⁷ (âyet-i kerîmede) selamdan evvel istinâs ile emreyledi. İstinâs kelimesini İstîzân= izin istemek ile tefsîr etmişlerdir.

Bu edebe, ev (gibi şahsi yerler)de bulunulduğu zaman riâyet lâzımdır. Ama fezâ gibi açık bir mahalde bir müslüman bir müslümanın yanına gelirse evvelâ selam vermeli, sonra kelâma başlamalıdır. Zira Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem hazretleri şöyle buyurmuştur:

«مَنْ تَكَلَّمَ قَبْلَ السَّلَامِ فَلَا تُجِيبُوهُ» *«Selamdan önce kelâma başlayan kimseye cevap vermeyiniz.»*¹²⁸

Abdullah b. Selâm¹²⁹ (r.a.) rivayet eder ki: Hazreti

¹²⁷ Nur Sûresi: 27.

¹²⁸ Merginânî, *et-Tecnîs ve'l-Mezîd*, Kitâbü'l-Kerâhiye, Bâbün fi's-Selâm, 1/147. Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi bölümü, No:1599; İbn Sünnî, *Amelü'l-Yevm ve'l-Leyle*, No:214, 1/176; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, No:429, 1/136; Hakîm Tirmizî, *Nevâdiru'l-Usûl*, 2/175; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 8/199. Ebû Nuaym hadisin senedi için garîbdir, dedi. Genel olarak hadisin senedi için zayıf hükmü verilmiştir. Fakat Selîm b. el-İd el-Hilâlî, *Ucâletü'r-Râğibü'l-Mütemennî fi Tahrîc-i Kitâb-i Ameli'l-Yevm ve'l-Leyle li-İbni's-Sünnî*, Bab: 77, No: 215'te, hadisin senedi için hasen hükmü vermiş ve genişçe izâhât yapmıştır.

¹²⁹ Abdullah b. Selâm (r.a.) Yahudi kabilesi Benî Kaynuka'ya mensup bir âlimdir. Hazreti Yûsuf (a.s.) neslinden geldiği rivayet edilir. Asıl adı Husayn iken müslüman olunca bu isim Hazreti Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem tarafından Abdullah'a çevrilmiştir. Hicretin sonuna doğru Kubâ'da konakladığı sırada, Efendimize sorular sormuş, mukâbilinde aldığı cevaplarla müslüman olmuştur. Abdullah b. Selâm, halası dâhil bütün ev halkının müslümanlığı seçmelerini

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'den ilk işittiğim hadis-i şerif şudur:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَطْعَمُوا الطَّعَامَ وَأَفْشُوا السَّلَامَ وَصَلُّوا
الْأَرْحَامَ وَصَلُّوا بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامٌ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ

“Ey insanlar! Yemek yediniz, selamı yayın, silâ-i rahim yapın ve insanlar uyurken namaz kılın ki cennete selametle (kolaylıkla) girebilesiniz.”¹³⁰

Lokman Hekîm¹³¹ alâ nebiyyinâ ve aleyhisselâm oğluna şöyle buyurmuştur:

يَا بُنَيَّ إِذَا مَرَرْتَ بِقَوْمٍ فَارْمِهِمْ بِسَلَامٍ وَهُوَ السَّلَامُ

“Ey benim oğlucağım! Bir kavmin yanına vardığın zaman, onlara İslâm okunu at! Yani onlara selam ver.”¹³²

de sağlamıştır. Uhud Savaşında, Benî Nadir muhâsarasında bulunmuş ve Benî Kurayza'dan esir alınan kadın ve çocukların muhâfaza edilmesi işi de ona verilmiştir. Yine Hazreti Ömer (r.a.) devrinde Kudüs'ün fethine ve Câbiye'deki toplantıya katılmış, 642 yılında Sâsânîler ile yapılan Nihâvend Savaşı'nda da bulunmuştur. Medine'de hicrî 43 senesinde vefat etmiştir.

¹³⁰ Tirmizî, Sıfatü'l-Kiyâme 42, No:2485; Tirmizî hadis için sahihtir dedi. İbn Mâce, İkâmetü's- Salât 174, No:1334; Dârimî, Salât 156, No:1460, 1/405. Ahmed b. Hanbel, 5/451. Şuayb el-Arnâüd, isnadı sahihtir, ricali (ravileri) Şeyhayn'ın sika (güvenilir) ravileridir, dedi.

¹³¹ Kur'an'da kendisine hikmet verildiği bildirilen ve peygamberliği hakkında ihtilaf bulunan zat.

¹³² Abdullah b. Mübârek, ez-Zühd, No: 950, 1/332; Beyhakî, Şuabü'l-İmân, No: 9449, 7/58. Bu rivayet fukaha-i seb'adan olan Avn b. Abdullah (r.a.)'ten nakledilmektedir.